

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 300 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Beheer en Redactie : Mr René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen.

## THOMAS MORUS, onze confrater

*Openingsrede uitgesproken door Mr Antoon FIMMERS op de plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der balie van Antwerpen op Zaterdag, 13 December 1947*

6 Juni 1535.

Een dof kanonschot scheurt de mistige lucht van het oude Londen. Thomas Morus is onthoofd.

De huisvrouwen onderbreken hun werk en slaan met angstige ogen een kruisteken.

De ambachtslieden hebben het gereedschap even onbenut in de handen gehouden, en werken dan ijverig voort zonder de ogen te durven opslaan opdat hun gezellen hun mening niet zouden raden.

De nieuwe machthebbers aan 's Konings Hof onderdrukken, met cynische glimlach, de laatste opstand van hun tegenstribbelend geweten.

\* \* \*

Zo begon de tragedie die het leven kostte aan twee Koninginnen, twaalf Hertogen, honderd vier en zestig ridders, twaalf Kardinalen, acht en twintig Bisschoppen, dertien kloosterabten, vijfhonderd monniken, en die nog vele jaren later, duizenden trouwe onderdanen in de kerker of naar het schavot gevoerd heeft.

Zo begon tevens de verbrokkeling van Europa's eenheid, en de oprichting der grote nationalistische staten die — door 'n pretentieuze soevereiniteitsconcept — het supra-nationaal gezag en het internationaal gezag en het internationale recht — (tot dan toe in 's Pausen leer erkend) — hebben verworpen en iedere ordening van het Christendom onmogelijk hebben gemaakt.

U kent, Mevrouwen, Mijne Heren, het optreden der eerste humanisten, de opstand van Luther, die machteloosheid van de Paus, de hypocrisie van Keizer Karel, en het afscheuren der Engelse Kerk.

Vele boeken werden over deze periode geschreven, vele voordrachten werden aan dit onderwerp gewijd. Vele stellingen werden dienaangaande verkondigd.

Een overzicht geven van dit alles ware tijdrovend en wellicht overbodig.

\* \* \*

Doch het had ons sinds jaren getroffen hoe bij het eerste aanrukken der Europese opstandelingen, midden in de grootste verwarring der begrippen, en trots de algemene ontredde der geesten, bij het eerste dictatoriaal uiten van 's Konings wil, en het eerste onrechtmatig grijpen naar een overdadige macht, het juist een der onzen was, een advocaat, die — zijn beroepseer en zijn beroepsplicht getrouw — niet gebogen heeft voor de willekeur en daarom 's Konings eerste slachtoffer werd.

Te weinig hebben de geschiedschrijvers hun aandacht besteed aan het juridisch karakter van het grootse debat rond 's Konings huwelijk, en nooit werd de gulden les getrokken dat in tijden van verwarring en verbijstering, in oorlog, nood of rampspoed, de rechtsprincipes — in stede van verlaten te worden — juist ten strengste moeten worden gevolgd.

Een wet — en vooral de grondwet — zijn inderdaad niet alleen gemaakt voor periodes van welvaart en rust. Zij zijn in deze periodes integendeel bijna overbodig. Doch wanneer de nood aan de deur komt kloppen, de honger ons geweten heeft verdraaid, en de angst ons verstand heeft verbijsterd, wanneer de nachtelijke duisternis over onze samenleving hangt, dan en dan vooral, zijn de wet en de grondwet noodzakelijk om ons — in hunne onschendbare majesteit — tot veilige leidraad en tot waarborg van onze rechtszekerheid te zijn.

« Salus populi suprema lex » is een leuze die

alleen de wetgever en nooit de rechtsonderhorigen mag leiden.

En het Vlaamse spreekwoord: « Nood breekt Wet » kan in individuele gevallen een uitzonderlijke waarheid inhouden, doch door de gemeenschap toegepast, zal het de chaos doen ontstaan.

Wij — juristen — die als juristen 'n oorlog en 'n na-oorlog hebben medegemaakt, waarin machtsmisbruiken, straatgewoel, dictatuur en grondwetsverkrachting, veel meer kwaad berokkendend aan de geest, dan de bommen schade toebrachten aan het land — wij weten thans — (en Thomas Morus gaf er ons het voorbeeld van) — dat het heil van het volk slechts in de toepassing van de wet is gelegen en dat de voorzichtige, krachtdadige en vooral integrale toepassing, van grondwet, wet, en wetsprincipes, het enige middel is om van de chaos der verwarring naar de rust van de ordening over te gaan.

Neen! Nood breekt geen Wet!

Doch de Wet breekt de Nood!

Hiervan is de geschiedenis van Thomas Morus een schitterende illustratie.

Een ander verwaarloosd aspect dezer tragedie is de invloed der beroepsvorming van Advokaat Morus, op de latere houding van de staatsman, en op de heldhaftigheid van de martelaar.

Zonder hierbij te willen vergeten dat onze Confrater een Christen was die, in het beleven van zijn godsdienst en in de diepte van zijn geloof, ontzaglijke reservaten van wilskracht, uithouding en moed heeft gevonden, moet nochtans worden onderstreept — meer dan het tot hiertoe werd gedaan — hoe hij ook door zijn beroepsdeugden tot het heldendom werd gedreven.

Ook al moest Morus geen goksdiens hebben beleefd (wat voor de eeuw waarin hij leefde natuurlijk ondenkbaar is) dan nog zou hij de toga hebben afgelegd, dan nog zou hij de eed van onderwerping niet hebben gezworen, dan nog zou hij op het schavot zijn geklommen omdat Morus — niet alleen een Katholiek was doch tevens een Advokaat.

Een Advokaat immers kan tot vele en verschillende filosofische en politieke strekkingen behoren, een Advokaat kan, door deze strekkingen, een ander Advokaat bekampen, doch nooit kan een Advokaat dulden dat de staat zijn eigen wetten met de voeten treedt. Want zodra zulks geschiedt, zodra het « onderzoek » op onwettige wijze wordt gedaan, zodra de betichte op onbillijke wijze wordt behandeld, zodra de wetten — op retroactieve wijze — de daden der burgers strafbaar maken, vormt zich het eenheidsfront der Advokaten en staat de balie in 't verweer.

Dit zijn de twee besluiten die wij bij de opening van het rechterlijk jaar 1943 — graag aan de aandacht van onze Confraters en magistraten hadden onderworpen.

En het wil ons voorkomen dat zij in 1947 nog niets van hunne actualiteit hebben verloren!

\* \* \*

Thomas Morus werd geboren omstreeks 1480. Zijn vader behoorde tot de kleine Adel. Hij was

ridder, gehuwd met een adellijke dame, en oefende het beroep van rechter uit.

De chronijken beschrijven hem als een rechtvaardig man, van strenge levensopvatting, en zonder groot fortuin: een boete van 100 pond, hem uit politieke nijd door Hendrik VII opgelegd, kon hij niet betalen en bracht hem dan ook in het huis van gijzeling.

Hij voedde de jonge Thomas op, in de geest van arbeid en ontbering. Toen hij hem omstreeks zijn tiende jaar naar het internaat van « St. Antonius » zond, en ook later wanneer Thomas te Oxford studeerde, had zijn vader de zaken zo geregeld dat de jonge Thomas omzeggens over geen zakgeld beschikte en voor iedere kleine uitgave weer bij zijn vader moest komen aankloppen.

Na gedurende enige jaren het internaat van « St. Antonius » te hebben bezocht en er de eerste begrippen der classieke grammatica te hebben opgedaan, werd Thomas als « page » opgenomen in het huis van Kardinaal Morton.

Deze was niet alleen bisschop van Canterbury, Aartsbisschop en primaat van Engeland en Kardinaal van de Heilige Stoel, Hij was tevens een der meest ervaren politici en diplomaten van het Koninkrijk. Hij was Kanselier onder Hendrik VII. Hij had onder niet minder dan vier vorsten geleefd: Hendrik VI, Eduard IV, Richard III, Hendrik VII en Hendrik VIII.

Vurige verdediger van het huis Lancaster tegen het huis van York, had hij de wijk moeten nemen en was slechts onder Hendrik VII terug uit ballingschap mogen komen.

De oude Kardinaal leefde te dien tijde eerder teruggetrokken uit het openbaar leven: iets of wat ontgoocheld en sceptisch zoals het een oude man past.

Doch aan zijn tafel ontmoetten elkander nog tientallen diplomaten, staatslieden en kerkvoogden die bij de wijze mentor raad en steun kwamen halen.

Hoe gretig moet de jonge en verstandige Morus deze gesprekken hebben bijgewoond!

Hoe scherp moet hij sommige raadgevingen in zijn geheugen hebben geprent, en welke benijdenswaardige vorming heeft deze praktische leerschool hem gegeven?

Hij zelf heeft er aan gehouden er over te getuigen in zijn « Utopia » — waarin hij van Morton zegt dat — « hij een zo grote voorzichtigheid en handigheid bij het regelen der staatszaken had verworven dat men steeds verzekerd was van een gunstig verloop der onderhandelingen hem toevertrouwd. »

In deze school — sui generis — heeft Morus dan wellicht ook zijn grote dialectische waardigheid verworven..

Klaar en bondig is immers zijn vertoog.

Het klinkt eenvoudig als een gesprek.

En hij bereikt steeds het toppunt van zijn wel-sprekendheid, wanneer hij op een onderbreking moet antwoorden en het pleidooi inderdaad tot een dialoog wordt.

Zijn geschriften stelt hij doorgaans ook in dialoogvorm waarin hij tevens de onderbreking als wapen gebruikt.

Volgens zijn eerste biograaf, Th. Stapleton, was

de jonge man ook een uitstekende toneelspeler die echter in de loop der uitvoering liever aan eigen improvisatie dan aan tekstnavolging deed.

Na op deze wijze, de « hofdienst » naar middel-eeuwse opvatting te hebben aangeleerd, vertrekt Morus naar de Universiteit van Oxford, alwaar hij onder leiding van de eerste grote humanisten, de klassieke talen en griekse wijsbegeerte studeert.

Het ligt niet in onze bedoeling hem aldaar te volgen, zijn lange studienachten te beschrijven, zijn geestdrift voor wetenschap, en zijn strijd voor het nieuwe humanisme tegen de oudere verstarde school.

Laten wij echter onmiddellijk aanstippen dat hij als vrije leervakken ook nog de Godgeleerdheid, de geschiedenis, en de Kerkvaders, bestudeerde.

Zijn wetenschap en taalvaardigheid was weldra zo groot dat hij geroepen werd om van op de Kansel der St. Laurentiuskerk te Londen in een reeks voordrachten, een commentaar te geven op het werk van St. Augustinus « De civitate Dei ». Hij was toen 17 jaar oud !

Of men zoals sommige schrijvers deden in de titel dezer voordrachten « De civitate Dei » een voorspelling van zijn latere houding ten overstaan van het staatsgezag, mag vinden, zullen wij maar liefst betwijfelen.

Doch dit eerste en ongehoorde optreden was wel een aanduiding voor zijn raadgevers en zijn biechtvader.

Zou Morus — die tevens een zeer devoot en rein leven leidde — geen priester of kloosterling worden ?

Zou hij — in navolging van andere humanisten zich naar het Engelse of enig buitenlands Hof begeven om aldaar dank zij de hulp van een « protector » zijn leven aan de letteren en de speculatieve wetenschappen te geven.

Of zou hij — volgens de wens van zijn vader — de studie der rechten aanvatten om zijn vader te kunnen opvolgen als rechter op de Koninklijke bank ?

Lang — twee jaar lang — heeft hij getwijfeld en leefde inmiddels als novice in een Karthuizer Klooster.

Doch zijn raadgevers hadden in hem ontdekt die edelmoedige drang tot de actie, die fysieke durfkracht, die warme welsprekendheid en die waarachtige wetenschapsliefde, die de karakteristieke deugden zijn van de geboren staatsman en van de grote Advocaat !

\* \* \*

Morus zou Advocaat worden.

Na twee jaren studie aan de toenmalige rechts-faculteit, werd de jonge Thomas opgenomen op de tabel der Advokaten. Hij was toen 18 à 19 jaar oud en had reeds op literair en theologisch gebied enige roem verworven.

Onze Confrater Thomas Morus zou verdienen de patroonheilige der tuchtraden te zijn.

Strenger en reiner nog dan zijn privaatleven, was Mr Morus' beroepsleven.

Hij wist immers — en in zijn latere geschriften heeft hij er op gewezen — dat de beroepsplichten de basis zijn van de individuele moraliteit, en van de maatschappelijke zekerheid in de oorspronkelijk en ongedevalueerde betekenis van dit woord.

Wie in het privaatleven zondigt, bezwaart slechts zijn eigen geweten en benadeelt zijn onmiddellijke omgeving en zichzelf.

Wie tegen zijn beroepsplichten zondigt, vergriipt zich aan de gemeenschap die hij door zijn beroep dienen moet.

Morus was trouw aan de waarheid.

Hij pleitte niet tegen zijn eigen gevoelen.

Hij kende — in honoraria uitgedrukt — de juiste waarde van zijn tussenkomsten doch liet zich nooit door de honoraria tot een oneerlijk proces verlokken.

« Het zou niet passen, zo zei hij menigmaal tot de machtigste cliënten, dat U een oneerlijke zaak zoudt inleiden en het ware onrechtvaardig U hierin bij te staan. »

Mr Morus wist ook dat de eerste opdracht van de Advocaat bestaat in het raadgeven, en verzoenen, en slechts *nadien* in het pleiten.

Zo opvallend was te dien tijde deze ethica dat hij weldra de meest geziene Advocaat was te Londen en dat de kooplui van binnen- en buitenland om zijn diensten vochten. Specialist in vergelijkend Handelsrecht pleitte hij ook zeer veel in Maritieme zaken. Niet verwonderlijk was het dan ook dat hij, amper in zijn tweede jaar, onderscherf van Londen was.

Dit ambt gaf hem de bevoegdheid van politie-commissaris en van plaatsvervangend rechter in civiele zaken.

Hij genoot hierbij niet alleen de achting van zijn cliënten en rechtsonderhorigen doch werd ook door zijn Confraters en door Rechters geëerd en geprezen.

Tot tweemaal toe werd deze jonge Confrater gelast met het houden der mercuriale : een eerste maal in 1511, de tweede maal in 1516.

Hierdoor bleek eens te meer dat de roem, de naam en de reputatie van een grote meester van op de rechtbank naar het publiek gaat, en niet — zoals dikwerf ten onrechte wordt gehoopt — van het publiek naar de Rechtbank.

Inmiddels en nl., in 1504 was hij ook volksvertegenwoordiger geworden en zetelde hij in het Parlement als verdediger der Ambachten en Neringen, die toen zoals nu, een grote strijd te leveren hadden tegen de fiscaliteit en de vreemde concurrentie.

De verdienste van Thomas Morus op dit gebied bestond in het negociëren van akkoorden veel meer dan in het houden van oproerige redevoeringen. Meermalen zien wij hem als gezant der Engelse kooplui naar Europa komen en te dier gelegenheid was hij zelfs te gast in onze stad.

Een hoedanigheid mogen wij bij dat alles niet onbesproken laten voorbijgaan, ik bedoel zijn professionele moed.

De rechten van de verdediging en de onschendbaarheid van de volksvertegenwoordiger, waren begrippen die onder Hendrik VII en zelfs onder

Hendrik VIII, weliswaar tot het gewoonterecht behoorden, doch bij gebreke aan uitdrukkelijke wettekst meer dan eens met de voeten werden getreden.

's Konings fiscale officieren, de adellijke heren en ja zelfs de Prinsen der Kerk genoten prerogatieven, waardoor zij op tergende wijze de ambachtslui, werklieden en pachters konden uitbuiten.

Wie zich daartegen verzette, haalde zich de haat der groten en de woede van de Vorst op de hals.

Wat dat wilde zeggen blijkt uit de bedreiging die rechter Norfolk aan Advokaat Morus richtte: « Indignatio principis mors est ». Wie de Koning mishaaft wordt onthoofd.

Morus echter wist dat hij — gedekt door zijn toga — slechts naar zijn eigen geweten te luisteren had; zijn antwoord op deze onderbreking klonk: « dat hij zich nooit met het opstellen van 's rechters vonnis zou inlaten, en evenmin dit vonnis » kritiseren, doch dat hij dan ook de rechter verzocht zich niet met zijn pleitrede te mengen.

» En indien 's Koning mishagen de dood betekent — dan is er tussen Uw Hoogheid en mij maar » één verschil, nl., dit: dat ik vandaag en U » morgen zult sterven. »

Twee anecdoten — treffend bewijs van deze algemene geesteshouding — dienen hier herinnerd.

Koning Hendrik VII eiste van zijn Parlement een uitzonderlijke belasting van 40.000 pond.

Het gold hier een kapitaalsbelasting van 15 % op iedereens goederen, waarvan natuurlijk de Kerk en de adel bleef vrijgesteld.

Niemand was genegen deze subsidie te stemmen, doch niemand had de moed als leider der oppositie op te treden.

Niemand?

Ja wel! Er zetelde een advocaat in het Parlement en die advocaat zijn naam was Morus.

In een matige doch moedige rede weerstreefde hij 's Konings eis en wist het Parlement te overhalen — voor éénmaal — neen te zeggen!

De woede van Hendrik VII was zo groot dat hij op wraak zon.

Doch de populariteit van Thomas was groter dan de willekeur van de Koning en zo nederig anderzijds was zijn fortuin dat ook daarop geen wraak kon genomen worden.

Hendrik VII deed dan vader Morus in de gevangenis opsluiten tot men — als waarborg zijner voorlopige invrijheidstelling — een som van 100 pond sterling zou betaald hebben.

Een ander maal liep een schip der Pauselijke Vloot de territoriale wateren van Engeland binnen. Het schip werd gepraamd en aan de ketting gelegd.

's Pausen gezant echter tekende verzet aan tegen deze administratieve daad en verzocht Meester Morus de belangen van het Vaticaan te behartigen.

Het gold hier een proces tegen de Kroon dat — gezien de gespannen internationale verhoudingen een scherp politiek karakter had. Meester Morus echter aarzelde geen ogenblik en, ook al lag dergelijke houding niet in zijn voorzichtige en rustminnende aard, toch pleitte hij 's Pausen zaak en... won!

Lang echter kon deze oppositiehouding niet duren

zonder de vrijheid en ja zelfs het leven van Morus in gevaar te brengen. Geholpen door sommige vrienden vlucht hij naar Frankrijk en blijft er tot aan de troonbestijging van Hendrik VIII.

\* \* \*

Thomas Morus die later kanselier en rijkskanselier zal worden, Thomas Morus die de Kerk zal verdedigen en als martelaar zal sterven, heeft in zijn leven vele grote en schone daden gesteld.

Doch ook al zouden wij de daden uit zijn verder leven niet kennen, dan nog zou hij terwille van deze beroepsmoed alleen verdienen in ons aller verering aanwezig te blijven. Mter Morus immers heeft begrepen, betoogd en beleefd, vier eeuwen en half voor de codificatie van onze rechtspleging, dat het recht op verdediging de basis vormt van de rechtvaardigheid en dat alleen de verdediging enige morele waarde aan het vonnis van veroordeling kan geven.

Mter Morus heeft geweten dat, vooral wanneer een verdachte door zijn houding of daden de verontwaardiging van eenieder heeft opgewekt, het gevaar voor rechterlijke dwaling of repressieve overdrijving groter is dan ooit, en dat juist dan het eerlijke, doch vrije woord van de verdediging noodzakelijk wordt. *Derwijze dat men de beschaving van een volk kan afmeten aan de eerbied die — niet alleen de rechters van dat volk — maar die het volk zelf aan de organen van de verdediging betuigt.*

En hier welt mij dan een professioneel schietgebedje uit het hart: « Heilige Thomas Morus, held » en weerstander van de verdediging, gij die voor » haar hebt moeten onderduiken, help ons!

» Wij ook geloven in de verdediging, maar vermeerder ons geloof.

» Wij ook, wij beminnen de verdediging, maar » vergroot onze liefde, opdat wij door uw woord » geleid, uw voorbeeld ondersteund, onmeedogend » zouden zijn voor ons zelve, onverbiddelijk voor » de klient, onwrikbaar voor de tegenstrever en » onbuigzaam voor de macht. » (1)

Wie nu echter menen zou dat Thomas Morus een soort opstandeling was, of zich voordeed als een confrater die incidenten zocht, zou zich schromelijk vergissen. Morus was de meest rustige, minzame en voorzichtige man van de rechterlijke wereld.

Alle biographen beschrijven hem als een goede en goedhartige kameraad, een fijne geest, met een rustig gemoed, wiens hoogste verlangen het was men zijn vrienden (Erasmus, Holbein e.a.) te kunnen praten in de tuin van zijn villa te Chelsea.

Trots zijn drukke bezigheden op het paleis, wist Morus nog tijd te vinden voor de verruiming en de verrijking van zijn algemene cultuur.

Benevens de verzen en de vertalingen uit zijn universitaire periode, kennen wij van zijn hand een geschiedenis van Rijkaard III, een lang verweerschrift tegen Luther, waarbij de hoedanigheden van Cicero's in Verrem verbleken, een tractaat over de ketterij van Pomeranus, een lied op het lijden van Onze Lieve Heer, een tractaat over de vier uitersten

(1) Naar het woord van wijlen Mter Dumercy.

en verschillende apologetische vlugschriften en tractaten.

L'avocat qui n'est pas artiste n'est qu'un artisan !

Daar wij ons voorgenomen hebben ons te beperken tot datgene wat een juridisch of professioneel karakter heeft, zullen wij de beoordeling van deze geschriften aan anderen overlaten.

Een geschrift echter — zijn Utopia — doorgaans aanzien als een filosofisch tractaat, « de Regimine rei publicae », moeten wij even onderzoeken.

Haastige en onvoorzichtige geschiedschrijvers die de Utopia hebben gelezen zonder het leven van Morus te doorgronden en dit werk losgerukt hebben uit het geheel van Morus geschriften, leggen hem hier theorieën en bedoelingen in de mond waartegen zijn ganse leven en vooral zijn glorierijke dood, een inschrijving van valsheid zijn.

Utopia is geschreven onder dialoogvorm.

Morus ontmoet te Antwerpen een zeeman die vele reizen heeft gemaakt. Deze zeeman, Hythlodeus genaamd, zal eerst de kritiek maken van de heersende wantoestanden in Engeland, om nadien het beeld op te hangen van de volmaakte samenleving die hij in Utopia heeft gezien.

Opmerkenswaardig is het nu dat het niet Thomas, maar wel Hythlodeus is die krieteken uit, terwijl Thomas in menigvuldige antwoorden hem de repliek geeft en soms terecht wijst, zoals hij ook in latere geschriften de ketters aan het woord laat en hen, onder dialoogvorm, bekampt.

Wat Hythlodeus zegt is dus slechts Thomas' mening, voor zover hij het, in de verdere dialoog, beaamt.

In algemene zin mogen wij echter zeggen, dat Thomas zijn partner volgt en gelijk geeft in het eerste deel van zijn werk.

Hierin wordt op giftige wijze kritiek uitgebracht tegen de sociale toestanden, tegen het misbruik van eigendomsrecht en adellijke of kerkelijke privileges en tegen de overdreven strengheid der boetstraffelijke en criminele rechtbanken. In stede van galeistrafen moet men de dieven arbeid en welstand geven om hen van diefstal te weerhouden.

En indien de koopman niet mag woekeren door overdreven winst, ook de Staat en de rechter mogen niet woekeren door overdreven straf of fiscaliteit.

En indien men *niets* — door overdadig gebruik — mag devalueren, dan mag men zulks allerminst voor de straffen en inzonderheid voor de doodstraf. De straf is immers niet het eerste, maar wel het laatste verweermiddel van de maatschappij, en wordt dit laatste middel verknoeid dan is de weg voor opstandigheid vrij.

De doodstraf is volgens Hythlodeus een overdreven — en dus onaanneembaar — middel van coërcie.

In het tweede deel dan geeft Hythlodeus de repliek op al deze toestanden, door de zogezegde volmaakte Staat te beschrijven.

De principes van Hythlodeus (afschaffing van het eigendomsrecht, verkiezing der overheidspersonen, verkiezing zelfs van de rechters, beperking van de arbeid, dit alles gepaard met buitensporige persoon-

lijke vrijheid) worden hier met een stalen logica toegepast.

Utopia wordt dan ook een samenleving die lijnrecht tegen de heersende moraliteitsconcepten indruiste en ook tegen de principes waarvoor Morus heeft gestreden en zijn leven heeft gegeven.

Hij, die de Apostel van het Huwelijk genoemd wordt, omdat hij het tweede huwelijk van Hendrik VIII niet als wettig kan herkennen, hij staat in Utopia de echtscheiding toe.

Hij die — gedurende zijn leven — uitgeblonken leeft door reinheid van zeden en zelfs een zekere « pruderie » aan de dag legde, hij doet de verloofde Utopiërs — alvorens het huwelijk aan te gaan — elkander gans naakt bekijken en onderzoeken.

Hij die — alhoewel als mens verdraagzaam — de ketters heeft bestreden en voor 's Pausen primauiteit het leven heeft gegeven, doet zijn Utopiërs de zon en de maan aanbidden.

Hij laat in Utopia de vrijheid van godsdienst heersen, doch laat de inquisitie nochtans een enkele maal optreden, nl. tegen een *katholiek*.

En wordt een Utopiër ziek, dan zal men hem vriendelijk doden...

Al deze theorieën, Mevrouwen en Mijne Heren, werden in latere eeuwen hernomen en het past ons van op deze leerstoel niet hunne gegrondheid te onderzoeken. Doch Morus moet ze heel zeker hebben verworpen.

Vandaar dan ons besluit : dat heel de beschrijving van Utopia als een redenering « ab absurdo » voorkomt, om te bewijzen dat de praemissen door Hythlodeus gesteld (nl. een samenleving geleid enkel en alleen door de rede) een onmogelijk iets zou wezen.

Morus immers is geen rationalist. Hij weet dat boven de menselijke rede ook het Goddelijk gebod en de kerkelijke openbaring bestaan. Morus is bovendien een ervaren rechter en wijs staatsman, die weet dat het volk zich nu eenmaal niet door de rede maar door vele gebreken en ondeugden laat leiden.

En wilt u de proef op de som?

Utopia, zegt men, is een collectivistische samenleving? Ja ! Maar ook een overdreven democratische ! En denkt u dat de staatsman Morus niet wist, dat een collectivistische gemeenschap niet zonder een streng centralistisch gezag kan leven?

\* \* \*

Overigens, indien de humanist Morus ons mischien in enige onzekerheid liet, de onder-scherif van Londen en de rijkskanselier hebben een andere en overigens zeer moedige taal gesproken.

Toen hij pas onder-scherif te Londen was, braken er stakingen uit. Het volk — die kleine ambachtslui en die verdreven landbouwers, wier verdediging hij zo dikwijls in geschriften en pleidooien op zich nam — kwam in opstand en scheen veel aanleg te betonen om de collectivistische theorieën van Utopia in praktijk om te zetten. Vreemdelingen werden gemolesteerd. Arbeidslustigen werden geslagen en hun winkels verbrijzeld. Gevangenen werden stormenderhand ingenomen en de gevangenen in vrijheid gesteld.

Zal Morus, de volksvriend, de volksvertegenwoordiger, de advocaat der kleinen, aan hun hoofd staan? Zal hij de massa ophitsen, haar voorgaan naar 's konings huis of naar het Parlement en grondige structuurhervormingen eisen?

Neen! *Morus houdt het met de legaliteit en weet dat er uit de straat nooit orde en recht kan groeien.*

Als onder-scherif heeft hij politiemacht. Hij kondigt de staat van beleg af! Verbiedt de samenscholingen van meer dan vijf man. Beveelt de sluiting van huizen en bedrijven.

En wanneer de massa trots al deze maatregelen en tengevolge ener politionele onhandigheid, toch woedend door de straten rukte, ging Morus, de kalme, welsprekende, doch plichtsgetrouwe Morus, de massa tegemoet!

Stralend voorbeeld voor de burgemeesters onzer dagen, wierp hij onmiddellijk zijn eigen gezag, zijn populariteit en persoonlijke veiligheid in de schaal.

Hoort zijn machtig woord over deze wilde scharen klinken! Ziet hoe deze nukkige nekken buigen! En weet en onthoudt dat het *volk* — vooral wanneer het door collectieve woede tot *massa* is geworden — zich deemoedig onderwerpt, laat leiden door hem, die noch ophitst noch vleit, maar meester is en beveelt!

De massa ontbond zich dra tot individuen en zou rustig zijn naar huis gegaan. Provocateurs echter wierpen stenen naar de volgelingen van Morus, een handgemeen ontstond en de wanorde steeg ten top. Toen deed Morus de politie optreden. 1300 man werden aangehouden, 400 werden veroordeeld, 13 zouden worden geëxecuteerd — men begon met « Lincoln », de aanvoerder van de opstand. Men gracieerde de overigen, zodra de rust was hersteld.

Zo behandelde Morus het door hem nochtans zo geliefde volk, wanneer het opstandig werd en de wet met de voeten trad. Eenmaal gegeven, moest een bevel worden uitgevoerd, ook dan wanneer deze uitvoering bloed kostte, want waardevoller dan de rust, de welvaart en het leven, is het gezag in een democratische staat!

\* \* \*

Wij kennen thans de opvoeding en vorming, de vaardigheid en macht, de hoedanigheden en de deugd van de held, die, kanselier van het rijk geworden, uit eerbied voor de wet op het schavot zal sterven.

Laten wij hem met schroomvallige eerbied volgen in deze laatste dagen van zijn leven en naspeuren hoe hij ook in deze tragische omstandigheden advocaat gebleven is.

Moesten de kroniekschrijvers der XVIe eeuw de school der radioreporters hebben gevolgd, ze zouden ons waarschijnlijk het volgende cijferbericht hebben nagelaten: « De Paus heeft geweigerd de echtscheiding tusschen Hendrik VIII en Katharina van Aragon uit te spreken. Derhalve heeft de Kerk van Engeland zich van de overige christenheid gescheiden en aan het gezag van de Paus onttrokken. »

Dit is inderdaad het zeer bondige verhaal van een geschiedenis die jaren zou duren en waarvan de tijdgenoten het begin, de evolutie en het eind-

stadium wellicht niet op bewuste wijze hebben meegeleefd.

\* \* \*

Hoe kan men inderdaad aanvaarden dat de koning, tot dan toe de meest onderdanige zoon van Zijne Moeder de Heilige Kerk, zo plots opstandig wordt?

Hoe kan men begrijpen dat de koning, die enige jaren terug een theologisch tractaat tegen Luther schreef en de titel « defensor fidei » bekwam en verdiende, zo plots de ketterij in eigen land binnenhaalt?

Hoe kan men aannemen dat de koning, die steeds de verdediger van het Humanisme en de persoonlijke vriend van Morus was, zo plots tot een bloedorstig tyran en een gezworen vijand van zijn vriend gaat worden?

En hoe kan het gebeuren dat die vorst, in deze plotse gedaanteverwisseling — geholpen en bijgestaan werd door iemand die niet minder dan abt, bisschop, kardinaal en primaat van Engeland was?

Welke verbijstering had dan de overige kerkvoogden aangegrepen, opdat zij in concilium vergaderd hun eigen gezag te grabbel wierpen?

En welke gedachtenstroming had zich van de parlementairen meester gemaakt, nu zij, die gisteren nog naar vrijheid en naar vermindering van 's konings gezag snakten, hem thans een nieuwe en ditmaal almachtige prerogatief schonken, nl. deze van Engeland's kerkhoofd te zijn?

En is dan deze omwenteling en collectieve verdwazing, zowel bij vorst als bij onderdanen, enkel en alleen te wijten aan 's konings liefde voor Anna Boleyn en de (overigens onbestaande) sympathie die deze laatste bij het volk zou genoten hebben?

Neen! Want hadde men aan Wolsey en de overige bisschoppen gezegd, dat hun actie uiteindelijk tot de triomf der ketterij zou geleid hebben, nooit zouden zij deze actie zijn begonnen.

Hadde men de parlementairen betoogd dat zij uiteindelijk de slachtoffers zouden zijn van hun eigen daden, nooit hadden zij deze daden gesteld.

Hadde men de koning zelf — bij zijn eerste contact met Anna Boleyn — voorspeld dat hij de leider der ketterij, de verdeler van Europa, de moordenaar van Morus en de rechter van Anna Boleyn zou zijn geworden, verre van zich zou hij deze vrouw hebben gestoten.

Maar zowel de koning als de kardinalen, zowel de universiteiten als het parlement, werden in deze aangelegenheid *geleidelijk aan* tot het uiterste *gedwongen*; omdat zij in den beginne een eerste en *schijnbaar kleine* misstap hadden begaan.

*Zij hebben vergeten dat wie, om een onmiddellijk politiek doel te bereiken, een principe van wet of grondwet overtreedt, het enige anker waaraan hijzelf vast hangt, heeft losgegooid en dikwerf tegen zijn wil in door de woelige zee wordt meegesleurd.*

Morus heeft deze vergissing niet begaan! Doch Morus is aan deze wijsheid ten onder gegaan.

In dagen van verdwazing verdraagt men de wijsheid niet!

\* \* \*

Hendrik VIII was gehuwd met Katharina van Aragon, weduwe van zijn broeder Prins Arthur.

Naar luid van het heersende kerkelijke recht, dat tevens het enige geldend huwelijksrecht was, kon dergelijk huwelijk niet gezegend worden dan na en mits een dispensatie van de Paus: schoonbroeder en schoonzuster in geestelijke verwantschap zijnde.

Deze dispensatie, en steeds volgens de toenmaals heersende rechtsprincipes, kon slechts gegeven worden ingeval het eerste huwelijk van Katharina nooit physisch ware voltrokken, en zij haar gewezen man, thans wijlen haar schoonbroeder, niet in ipsis rebüs gekend had.

Daar echter Prins Arthur overleden was op zijn vijftiende jaar en de voltrekking van zijn huwelijk, terwille van andere omstandigheden, als zeer onwaarschijnlijk voorkwam, had Paus Jullius II — glorieus regerende — de nodige dispensatie verleend.

Onnodig te zeggen dat beide huwelijken ingegeven waren door redenen van politieke aard. Toen deze redenen niet meer voorhanden waren en Katharina er niet in gelukt was de vorst een mannelijke opvolger te schenken, toen bovendien Anna Boleyn weigerde zich aan Hendrik VIII te geven buiten de banden van het huwelijk, begon de vorst plots gewetensbezwaren te krijgen.

Na 18 jaar huwelijk stelde hij zich de vraag of de dispensatie destijds door Julius II gegeven, wel geldig was en of hij niet in overspel en bloedschande leefde.

Tot daar de elementen van het dossier.

Banaal in zijn psychologische motieven en zich resumerende enerzijds in een feitenkwestie (was Katharina maagd gebleven tot aan haar tweede huwelijk) en anderzijds in een rechtskwestie (gesteld dat Julius II ten onrechte dispensatie had gegeven, was dan het daaropvolgende huwelijk onbestaande?)

Deze rechtskwestie heeft Morus — op verzoek van de koning — onderzocht. Zijn antwoord luidde dat het huwelijk geldig was. Het gold hier slechts een rechtskundig advies over de interpretatie van het kerkelijk recht, en het oordeel van Morus had dus niets gemeen met moraliteitszin of godsdiensttrouw.

Doch nu begint de strijd.

Wolsey — de toenmalige kanselier — was in hoofdzaak diplomaat. Hij hield niet van Anna Boleyn en noemde haar zelf zeer onvriendelijk « de nachtelijke kraai ». Doch de voorgenomen echtscheiding van de koning was een troef in zijn diplomatisch kaartenspel. Hij dreigde daarmee de Duitse diplomaten (Katharina was immers aan keizer Karel verwant). Hij bedreigde hen bovendien met de mogelijkheid dat de koning na zijn echtscheiding niet met Anna Boleyn maar wel met een Franse of Italiaanse prinses zou huwen.

En deze bedreigingen lieten het gewenste gevolg na... tot de keizer op zijn beurt te Rome gedreigd had, ja zelfs Rome had laten plunderen en de Paus in feite gevangen genomen had.

Toen stond Wolsey in de toestand van de zwakkeling, die eenmaal gedreigd hebbende, ook zijn bedreiging moet uitvoeren of capituleren.

Wolsey capituleerde niet en dreef de actie van de echtscheiding door.

De koning anderzijds begon met de Kerk — op

Engels grondgebied — te kortwieken. Hier vond hij steun bij het Parlement. De parlementairen immers, niet begrijpende welk spel zij speelden, waren blij op aanwijzing van de vorst de overdreven rijkdommen van de Kerk aan te vatten, in de bedriegelijke hoop minder belasting te betalen. Doch de Paus, na vele en lange aarzelingen, bezweek niet voor deze eerste dreigementen.

De koning ging verder.

De bisschoppen, uit vrees nog meer macht te verliezen in het verzet en hopende door hun gedeeltelijke medeplichtigheid de koning van erger misdrijven te weerhouden, deden concessie op concessie. Alleen John Fisher, de oudste en tevens armste bisschop van Engeland, bleef zijn godsdienst en eed getrouw.

Cranner, inmiddels tot bisschop genoemd, riep de koning voor de kerkelijke rechtbank, verklaarde het huwelijk van de koning ongeldig, verweet hem te hebben geleefd met zijn schoonzuster... en de koning trouwde met Anna Boleyn.

Inmiddels echter had het Consistorie der Engelse bisschoppen toegegeven dat de koning hoofd was der Engelse Kerk, er aan toevoegende nochtans de clausule « voor zover zulks met Christus' wet overeenstemt ».

Het Parlement had beslist dat de Annaten niet meer aan de Kerk, doch aan de vorst moesten betaald worden. Het Parlement had beslist dat de bisschoppen niet meer — zonder controle van de Staat — mochten vergaderen en beslissen.

En gedurende heel die tijd bleef Morus kanselier van het Rijk, 's konings trouwste dienaar en behield over al deze aangelegenheid het diepste stilzwijgen. Goedkeuren deed hij niet. Maar afkeuren datgene wat de vorst, de bisschoppen en het Parlement beslist hadden, scheen hem een daad van opstandigheid, die hem — als jurist — tegen de borst stuitte. Daarenboven wilde hij de martelaarskroon niet zoeken. Duwde men hem die kroon op het hoofd: met ere zou hij ze dragen. Doch eigenwillig durfde hij de verantwoordelijkheid daarvoor niet nemen.

Doch op 15 Mei 1532 stemt het Parlement een nieuwe wet, aanstellende een commissie gelast met de herziening van het Kerkrecht. Toen nam Morus ontslag!

Tot dan toe hadden koning en Parlement zich slechts bezondigd aan de materiële rechten van de Kerk; nu greep men naar de principes en naar de leer! Tot dan ging het over 's konings huwelijk — hetgeen slechts een gewetenskwestie was van Hendrik VIII persoonlijk — nu ging het om het kerkelijk recht. Thomas Morus nam ontslag en leefde in armoede te Chelsea; eenzaam, zwijgzaam, doch onbuigzaam.

Op dit ogenblik van zijn leven valt Thomas aan vele van zijn vereerders tegen. Doch op dit ogenblik vinden wij hem het meest bewonderingswaardig.

Sommigen hadden gewenst dat hij, de grote volksvriend, de Europese diplomaat, de machtige redeenaar, zich aan het hoofd der oppositie zou geplaatst hebben: het vaandel van de opstand boven zijn hoofd gestoken en een nieuwe binnenlandse kruisvaart zou begonnen zijn.

Maar Thomas deed dat niet !

Hij wist dat het Parlement alhoewel zijn rechten overschreden hebbende, nochtans zijn *bevoegdheid* niet te buiten ging.

Hij wist dat niet hij, maar wel de bisschoppen bevoegd waren om over 's konings huwelijk te oordelen en in de strijd tussen de Paus en de Engelse bisschoppen zou hij als leek niet intervenieren.

En zelfs wanneer hij door de vierschaar onder-vraagd, uitgenodigd werd zijn houding te verantwoorden, weigerde hij die uitleg te verstrekken, omdat niet deze uitleg als opstandigheid zou worden aanzien.

Doch lopen wij de gebeurtenissen niet vooraf.

\* \* \*

Toen de koning zijn huwelijk met Anna Boleyn had voltrokken, stemde het Parlement een wet van troonopvolging, waarbij alleen de kinderen uit dat laatste huwelijk als erfgerechtigd op de troon werden aanzien. Deze wet voorzag dat alle ambtenaren — en ook ieder persoon daartoe wettelijk aanzocht — kon geroepen worden een eed van getrouwheid aan deze erfopvolging te zweren. En ook dit zou Morus hebben gedaan, omdat onafgezien de geldigheid van dit tweede huwelijk, het Parlement bevoegd was om over de troonopvolging te beslissen.

Doch de eedformule bevatte iets meer. Diegene die zwoer, beloofde tevens onder eed, nopens de legaliteit van dit huwelijk « geen enkele vreemde autoriteit, koning of potentaat te erkennen ».

Morus, gedagvaard om deze eed af te leggen, weigerde, daar de daarin gebruikte bewoordingen afbreuk deden aan het oppergezag van de Paus en de vraag naar 's Pausen suprematie stelde. Hij weigerde echter tevens deze uitleg te verschaffen.

Opgesloten in de gevangenis, bekoord door bezoeken van vrouw en kinderen, geprest door vele dreigementen en beloften, geknakt door ziekte en ontbering, zou hij in dit stilzwijgen volharden tot na het uiteindelijke verdict. Dit verdict kon echter in rechte niet komen en Morus — de jurist — wist het.

De successiewet had inderdaad de hogerbedoelde inlassing nopens de suprematie van de Paus niet voorzien en had bovendien op de eedsweigering wel de verbeurdverklaring, maar niet de doodstraf voorzien.

Tijdens de gevangenneming van Morus stemde het Parlement echter twee nieuwe wetten. De ene, « Acte van Suprematie » genaamd, gaf aan de koning op uitdrukkelijke wijze de titel van hoofd der Engelse Kerk en ditmaal zonder toevoeging van de formule « voor zover zulks met Christiwet overeenstemt ». De andere bestrafte als verrader diegene die op « kwaadwillige wijze » deze titel van de vorst aanviel.

Doch Thomas viel deze titel niet aan. Hij bleef de eed weigeren, zonder uitleg en weigerde een woord te reppen over de hogervermelde wetten of over de nieuwe bevoegdheid van de koning.

En toen men hem dit stilzwijgen als opstand wilde aanwrijven, antwoordde hij gevat dat alleen een daad of een woord, doch nooit het stilzwijgen voorwerp van boetstraffelijke vervolging kon zijn.

En moest men aan het zwijgen toch enige betekenis willen hechten, dan zou dit slechts de goedkeuring van 's konings daden kunnen zijn : « Qui tacet consentiri videtur ».

En ontmoedigd, moede, doch moedig ging hij verder in zijn betoog :

« Ik doe niets kwaad.

» Ik zeg niets kwaad.

» Ik denk niets kwaad, doch wens allen goed en » als dit niet meer volstaat om een mens in het leven » te houden, dan verkies ik voorwaar niet langer in » leven te zijn. »

En alhoewel de regering van Hendrik VIII tegen hem in gebruik genomen had het ganse arsenaal der machiavelistische middelen, door alle tyrannen in alle tijden benut (uitzonderingsrechtbanken, rechters onder bevel, uitzonderingswetgeving, bedreiging en paniek), had zij toch de retroactieve strafwetten niet durven invoeren en kende zij de interpretatieve wetten nog niet !

Doch dan vond zij het middel : de meinedige.

Een zekere « Rich » zou komen getuigen dat Morus, in de gevangenis, hem op kwaadwillige wijze over de koning gesproken had.

Het antwoord van Morus was vernietigend. Hij had met niemand gesproken. Zelfs de commissarissen van de koning — thans zijn rechters — had hij iedere uitleg geweigerd. Waarom zou hij tot een man, die hij vroeger eens voor zijn rechtbank zag verschijnen, gesproken hebben ?

Overigens, zo ging hij verder : « Indien ik niet meer eerbied had voor een eed als u, Mr. Rich, dan zou ik voorwaar niet terwille van een eed voor mijn rechters verschijnen. »

Morus werd veroordeeld ! Nauwelijks echter was het verdict gevallen of hij verbrak zijn koppig stilzwijgen.

Indien hij de eed weigert, dan is het om een driedubbele reden :

een theologische;

een politieke;

een juridische.

Theologisch is het zeker dat alleen een Kerkelijk Concilie bevoegd was om te legifereren over de suprematie van de Paus en de mogelijke kerkelijke autoriteit van een vorst.

Het Engels Parlement kon evenmin een wet stemmen tegen het gevoelen en de geest van de christenheid, als het de stad Londen mogelijk zou geweest zijn een besluit te nemen tegen het Engelse Rijk.

En dit theologisch argument geeft reeds de aanloop tot het politisch argument : « het belang van de christenheid, » zei Thomas. « De eenheid van Europa, » zeggen wij thans.

Thomas had over de suprematie lang nagedacht, het oordeel der kerkleraren uitgevorst, had het probleem historisch, canonisch en politisch bekeken en schreef aan de Italiaanse gezant :

« De Turk had voorspoed vanwege de heerszucht » der christelijke machthebbers, die elkanders landen begeerden, tot erge verwaarlozing van het gemeenschappelijk lichaam der Christenheid. »

En op een andere plaats :

« Moesten zelfs alle andere argumenten falen, » dan nog zou men haar (de suprematie) om deze

» reden moeten verdedigen, want zij houdt allen en » alles bijeen. »

Bij de vorming der grote nationale staten is dus één staatsman bekommerd geweest met Europa, met het volkenrecht en met de internationale macht van Europa, en die staatsman was advocaat.

Hoe kwam hij tot deze overtuiging?

Om vele godsdienstige en morele motieven, doch en vooral om een juridisch motief: *de grondwettelijkheid der hogerbedoelde wetten.*

Engeland immers had in een grondwet — sui generis — in de Magna Charta — aan de Kerk de volledige onafhankelijkheid ten overstaan van de Staat gewaarborgd.

En met de meesterstem en het gezagvolle gebaar uit zijn glorieperiode, citeerde de oude, zieke staatsman de bijna sacramentele artikelen van deze Charta:

« Quod Ecclesia Anglicana libera sit, et habeat » omnia iura sua integra, et libertates suas illaesas ».

En toen men hem antwoordde dat het Parlement er nu anders over beslist had, klonk het als veroordeling: « een gewelddaad kan nooit een wet zijn! » (Major violentiae quam leges sunt!)

Tegen de grondwet, tegen het geldende internationale recht, tegen het geweten, kon men iederen doch geen advocaat doen handelen.

\* \* \*

De zitting was geheven.

Morus — de ter dood veroordeelde — zit in zijn cel. Cromwel komt hem de genade van de vorst melden: in stede van gevierendeeld te worden zal hij eenvoudig worden onthoofd.

En Morus, binnelijk en schertsend als altijd, antwoordt: « Ik bid God dat Hij mijne vrienden van de Koninklijke Genade bespare. »

Zonder bitterheid, noch opstandigheid, brengt hij de laatste dagen van zijn leven door. In zijn brieven aan zijn dochter vinden wij geen woord over het proces of over de politiek, doch wel raadgevingen, gebeden en troost.

En toen hij uiteindelijk het hoofd op het schavot legde, vond hij nog schertsend een proceduurmiddel: men mocht wel zijn hoofd, doch niet zijn baard afkappen, daar deze laatste niet veroordeeld werd.

\* \* \*

De Katholieke Kerk heeft Morus tot een heilige verheven.

Laat hij — op professioneel gebied — voor de Balie een voorbeeld zijn.

Laten wij gedurende dit rechterlijk jaar meer dan ooit de wettelijkheid dienen en verdedigen, wetende dat de wettelijkheid de enige basis van de rechtvaardigheid is.

## RECHTSPRAAK

### HOF VAN VERBREKING

2de kamer. — 27 October 1947.

Voorzitter: M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever: M. Simon.

Advocaat-Generaal: M. Janssens de Bisthoven.

1. Medeplichtigheid (in zake douanen en accijnzen). — Bekendheid met het gepleegd bedrog en bewijs daarvan.
2. Nietigheid (in strafzaken). — Niet wettelijke motivering. — Wederrechtelijke wijziging van de orde der bewijzen.

1. Medeplichtigheid aan inbreuk op de beteugelingsvoorschriften in zake douanen en accijnzen kan alleen bestaan, wanneer de persoon, die de dader in het plegen er van behulpzaam is geweest, bekend was met het gepleegd bedrog. Wanneer de verdachte betwist op de hoogte te zijn geweest van het gepleegd bedrog moet de vervolgende partij het bestaan van dit wezenlijk bestanddeel der strafbare medeplichtigheid aantonen. (Wet van 26 Augustus 1822, art. 207; S.W. art. 67)

2. Het arrest, waarin gezegd wordt, dat verdachten wegens medeplichtigheid worden veroordeeld, wijl zij hun goede trouw niet hebben aangetoond, is niet wettelijk gemotiveerd, vermits hieruit blijkt, dat de orde der bewijzen wederrechtelijk werd gewijzigd. (Grondwet, art. 97)

Godart en Vanhoofstad t/ Beheer van Financiën.

Gelet op het bestreden arrest gewezen op 5 Juni 1947 door het Hof van Beroep te Brussel;

Over het eerste middel door aanlegger Godart aangevoerd en ambtshalve opgeworpen wat de voorziening betreft door Vanhoofstad ingesteld: schending van artikelen 97 der Grondwet, 207 der wet van 26 Augustus 1822, betreffende de accijnsrechten, 27 der wet van 6 April 1843 over toezaken, 67 van het Strafwetboek;

Overwegende dat aanleggers, op vervolging ingesteld door het Beheer van Financiën, bij het bestreden arrest veroordeeld zijn geweest ieder tot een gevangenisstraf van vier maanden, een geldboete van 468.560 fr. en tot het betalen van ontdoken accijnsrechten wegens medeplichtigheid aan vervoer van 1.000 kilogram vochtige losse rooktabak, zonder dat dit vervoer en bezit gedekt was door het vereiste bescheid;

Overwegende dat het vonnis uitgesproken door de Correctionele Rechtbank te Antwerpen uitdrukkelijk vermeldt dat beide betichten hunne goede trouw hebben ingeroepen en beweerd dat zij het bedrieglijk karakter niet kenden van de daden die ze verricht hebben en het aan het Ministerie van Geldwezen behoort het bewijs te leveren van hun kwade trouw;

Overwegende dat de Correctionele Rechtbank dat verweermiddel heeft verworpen op deze grond dat « kan afgeleid worden uit de bestanddelen der zaak dat betichten inderdaad als medeplichtigen gehan-

deld hebben, terwijl de hoofdschuldigen, die de eigenlijke daders zijn, onbekend zijn gebleven;

Aangezien echter de materialiteiten van de feiten bewezen zijn, het betichten zelf zijn die de goede trouw die zij inroepen zouden moeten bewijzen, wat zij in gebreke zijn te doen »;

Dat het Hof dit betoog van de rechtbank heeft overgenomen, derhalve het principe heeft miskend dat medeplichtigheid aan inbreuk in zake douanen en accijnzen dan alleen kan bestaan wanneer hij die de dader in het plegen behulpzaam is geweest, bekend was met het gepleegd bedrog;

Dat in geval die bekendheid door de betichte wordt betwist, zoals uit de vermeldingen van het vonnis blijkt, de vervolgende partij het bestaan moet aantonen van dit wezenlijk bestanddeel van de strafbare medeplichtigheid;

Dat aanleggers veroordelende wegens medeplichtigheid op deze grond dat zij hunne goede trouw niet hebben aangetoond, het arrest de orde der bewijzen wederrechtelijk heeft gewijzigd, dienvolgens niet wettelijk gerechtvaardigd is;

Overwegende dat het bestreden arrest aldus de in het middel vermelde wetsbepalingen heeft geschonden;

*Om die redenen :*

Verbreekt het bestreden arrest;

Beveelt dat onderhavig arrest zal overgeschreven worden op de registers van het Hof van Beroep te Brussel en dat melding er van zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Laat de kosten ten laste van de Staat;

Verwijst de zaak naar het Hof van Beroep te Gent.

## HOF VAN VERBREKING

2de kamer. — 27 October 1947.

Voorzitter : M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever : M. Vandermersch.

Advocaat-Generaal : M. Janssens de Bisthoven.

**Brandstichting van afgesneden veldvruchten. — Begrip. — Stromijten in open veld.**

*Onder de in art. 512 S.W. gebruikte woorden: « afgesneden veldvruchten » zijn te verstaan : alle vruchten en voortbrengselen der aarde, bestemd zowel voor de voeding van mensen en dieren als voor andere nuttige doeleinden, die door hun eigenaar van de grond worden gescheiden en in afwachting dat zij worden opgeborgen, in open veld blijven liggen.*

*Strohalmen zijn, ondanks de verwijdering van de aren, onderdelen van een veldvrucht en voortbrengselen van de aarde, bruikbaar voor allerlei landbouwkundige en industriële doeleinden. Wanneer zij door de eigenaar, met het oog op een bepaald gebruik, in schoven gebonden en in mijten opgestapeld worden, moeten zij ongetwijfeld als veldvruchten beschouwd worden, zolang zij, ongeacht de duur, in open veld blijven staan. Slechts wanneer het stro door de eigenaar wordt opgeborgen of gebruikt voor het bestemde doel, verliest het het karakter van een afgesneden veldvrucht.*

Bellemans, Janssens en Van Audenrode.

Gelet op het arrest gewezen door het Hof van Beroep te Brussel op 19 April 1947;

*Over het enig middel van verbreking :* schending van artikel 512 van het Strafwetboek en van artikel 97 van de Grondwet;

doordat, aanleggers in verbreking veroordeeld werden uit hoofde van vrijwillige brandstichting van afgesneden veldvruchten, dan wanneer het stro niet kan worden beschouwd als een « afgesneden veldvrucht » door artikel 512 van het Strafwetboek;

doordat aanleggers in verbreking veroordeeld werden uit hoofde van brandstichting van veldvruchten, dan wanneer de afgesneden veldvruchten door artikel 512 van het Strafwetboek maar alleen worden beschermd indien zij op het veld zijn blijven liggen, na het dorsen, hetgeen in casu niet is bewezen;

doordat aanleggers in verbreking veroordeeld werden uit hoofde van brandstichting van veldvruchten, dan wanneer, indien er zelfs moest worden aangenomen dat stro, in principe, een afgesneden veldvrucht daarstelt, dit in elk geval slechts zou kunnen gelden voor stro in verse staat, na het dorsen, en vanzelfsprekend niet voor stro dat, zoals in het tegenwoordig geval, lange maanden, na dorsen, op het veld is blijven liggen verrotten;

*Over het eerste onderdeel van het middel :*

Overwegende dat, onder de benaming « afgesneden veldvruchten », artikel 512 van het Strafwetboek alle vruchten en alle nuttige voortbrengsels der aarde bedoelt, die, door hun eigenaar, van de grond werden afgescheiden en voorlopig op de open akker werden gelaten, tot dat zij ervan worden verwijderd en in een bergplaats opgesloten waar zij beter onder het oog kunnen worden gehouden; dat de wet niet enkel toepasselijk is op de voortbrengsels der aarde die bestemd zijn tot de voeding van mensen en dieren maar ook nog op deze die ten voordele van diegene die ze inoogst, vatbaar zijn voor allerhande tenuttemaking;

Overwegende dat het stro, ondanks de wegneming van de aar, niettemin een onderdeel is van een veldvrucht en een voortbrengsel der aarde dat tot velerlei op landbouw en nijverheid gepaste doeleinden kan worden benuttigd; dat het inzonderheid, wanneer het, lijk in onderhavig geval, na afscheiding van de grond en wegneming van de aard, in schoven werd verzameld die in mijten werden opgestapeld en derhalve blijkbaar door de eigenaar tot bijzondere tenuttemaking wordt aangewezen, het wel degelijk een afgesneden veldvrucht uitmaakt in de zin die aan deze bewoording wordt gegeven in het artikel 512 van het Strafwetboek; en dat wanneer het in deze toestand op de open akker wordt gelaten, het de bescherming geniet tegen brandstichting die door dit artikel wordt verleend;

*Over het tweede onderdeel van het middel :*

Overwegende dat artikel 512 van het Strafwetboek de afgesneden veldvruchten tegen brandstichting beschermt, niet enkel en uitsluitelijk wanneer zij onmiddellijk na het dorsen op de akker blijven liggen, maar wel zolang zij, zonder hun oorspronkelijke aard van afgesneden veldvruchten te verliezen, buiten de schuren en bergplaatsen van

de eigenaar, door deze, waar dan ook, op 't open land waar ze door hem werden verzameld, aan de openbare getrouwheid werden overgelaten;

*Over het derde onderdeel van het middel:*

Overwegende dat het stro de bescherming van het artikel 512 van het Strafwetboek ontgaat wanneer het zijn oorspronkelijke aard van afgesneden veldvrucht verliest, hetzij wanneer het door de eigenaar wordt benuttigd tot de doeleinden waartoe het door hem werd bestemd, hetzij wanneer het door hem wordt opgenomen en geborgen in schuren of stapelplaatsen waar het aan een beter en bijzonder toezicht kan worden onderworpen; dat zolang het, steeds in het bezit van zijn eigenaar, in de staat waarin het door hem, na losmaking van de grond, en met het oog op latere benutting werd verzameld, op het open land wordt gelaten, het de bescherming van de wet blijft behouden;

Overwegende dat de min of meer lange duur zijner verlaten op 't open land, aan het stro de aard niet kan ontnemen van afgesneden veldvrucht waarop artikel 512 van het Strafwetboek van toepassing is;

Overwegende dat het middel in elkeen zijner onderdelen in rechte aan grond mist;

En overwegende dat de substantiële of op straf van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e kamer. — 26 November 1947.

Voorzitter : M. Heyse.

Raadsheren : M.M. Poupez de Kettenis de Hollaeken en Bareel.

Advocaat-Generaal : M. De Vooght.

Pleiters : Mrs. Ooms en Schöller.

### Onteigeningen ten algemenen nutte. — Vergoedingen.

*Wanneer de onmogelijkheid om het onteigend onroerend goed door een ander van dezelfde aard te vervangen niet blijkt, zou de betaling van een vergoeding wegens renteverlies en aanwending van een groter kapitaal een niet toegelaten verrijking zijn, indruisend tegen de principes van de onteigening.*

*Voor het vaststellen van de vergoeding wegens stoornis in de handel van de onteigende, moet rekening gehouden worden met het feit of de ontruiming onmiddellijk of niet moet geschieden. Wanneer de onteigende zijn handel in het onteigende onroerend goed nog gedurende geruime tijd kan voortzetten en daardoor de overbrenging naar elders zonder overhaasting kan regelen, is slechts een vergoeding gelijk aan zes maanden winst gerechtvaardigd. (Grondwet, art. 11)*

Van Dessel en cs. t/ Gemeente Mortsel.

Gezien het vonnis waartegen beroep, in behoorlijk afschrift voor het Hof gelegd;

Gezien de besluiten door partijen genomen;

Aangezien de ontvankelijkheid van het hoofdberoep en van het incidenteel beroep, niet betwist wordt;

Voor wat de vergoeding voor de onteigende eigendom betreft;

Overwegende dat beroepers de waarde op 75.000 frank schatten, als wanneer de deskundige die op 60.000 frank schatte, schatting welke door de eerste rechter, met redenen welke het Hof aanvaardt en zich eigen maakt, ingewilligd werd, en die geïntimeerde niet meer betwist;

Overwegende dat beroepers, geen enkele gegronde redenen voor het Hof inbrengen, van aard te doen aannemen dat de deskundige of de eerste rechter zich zouden vergist hebben in de beraming van de waarde aan het eigendom toe te kennen;

Voor wat de vergoeding voor renteverlies en inzet van verhoogd kapitaal betreft;

Overwegend dat de eerste rechter met gegronde redenen, die vraag afgewezen heeft;

Overwegende dat niet mag uit het oog verloren worden, dat indien beroepers, tot heden toe het onteigende eigendom, in gebruik behouden en er nu huurders van geworden zijn, uit niets blijkt dat zij zich geen andere eigendom, hadden kunnen anschaffen, van dezelfde hoedanigheid als het onteigende; dat de toekenning van de gevraagde vergoeding, een verbetering in hun toestand zou medebrengen, en alsoo een verrijking daarstellen, hetgeen zou indruisen tegen de principes van de onteigening die geen verrijking van de onteigende kan voor gevolg hebben;

Voor wat de stoornis in de handel betreft;

Overwegende dat de deskundigen de jaarlijkse winst op 35.000 fr. beramen, en voor stoornis in de handel een vergoeding gelijk aan twee jaren winst toekennen; dat de eerste rechter die vergoeding op een jaar winst herleid heeft en dus 34.600 fr. te dien titel toekent;

Overwegende dat de deskundige, om die vergoeding te rechtvaardigen, redeneren alsof de beroepers onmiddellijk het onteigende goed hadden moeten ontruimen en een voorlopige installatie opstellen, en daarna een definitieve inrichting hadden moeten instellen;

Overwegende dat zulks het geval niet is; dat beroepers thans nog hun handel in het onteigende goed voortzetten; dat er dus tot nu toe geen stoornis in de handel is, en dat die stoornis, als zij zich zal voordoen, van geringe aard zal zijn, en onbeduidend zou zijn, indien beroepers, zich van af de onteigening bekommerd hadden een andere inrichting te zoeken of op te richten, waar hun cliënteel ze zeker zou volgen;

Overwegende dat er nochtans rekening dient gehouden dat een stoornis, zich zal voordoen, als de handel zal overgebracht worden, dat die stoornis met een vergoeding gelijk aan de winst van zes maanden 't zij 17.300 fr. ten volle zal vergoed zijn;

Voor wat betreft de andere vergoedingen door de eerste rechter toegekend;

Overwegende dat deze niet betwist worden, en dan ook dienen behouden te blijven;

Voor wat het incidenteel beroep betreft;

Overwegende dat geïntimeerde door incidenteel

beroep, vraagt dat er geen vergoeding voor stoornis in de handel zou toegekend worden, en dat het Hof de terugbetaling der geconsigneerde sommen en intresten zou bevelen;

Overwegende dat om de redenen hierboven aangehaald, de stoornis in de handel, dient geschat te worden op 17.300 fr. dat het beroep dus in die verhouding gegrond is, zoals de vraag van terugbetaling der te veel geconsigneerde sommen en intresten;

*Om deze redenen :*

Het Hof, (.....);

Bevestigt het bestreden vonnis, behalve voor wat de toegekende som, voor stoornis in de handel betreft; enz.

NOOT: Vgl. o.m. Répertoire pratique du droit belge, V° Expropriation pour cause d'utilité publique, n° 543 e.v.; Vauthier, Précis du droit administratif de la Belgique, 2<sup>e</sup> uitgave, vnl. n° 250.

## BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

7 Juli 1947.

Voorzitter : M. Hellemans.

Rechters : M.M. Croonen en Torfs.

Pleiters : Mrs. Nobels en Olbrechts.

**Bevoegdheid (in strafzaken). — Actie van de vrijgesproken verdachte tegen de burgerlijke partij.**

*De strafrechter, die een verdachte vrijspreekt, is in afwijking van de algemene regels betreffende de absolute competentie, alleen bevoegd om over deze eis tot schadevergoeding tegen de afgewezen burgerlijke partij uitspraak te doen. (S. v. artt. 159, 191, 212; wet van 15 Juni 1899, art. 33)*

Rillaert Jeanne t/ Bastenie Charles.

Aangezien de eiseres bij exploit van deurwaarder Felix Cantillon, te Antwerpen, dd. 1 Juli 1946, de verweerder liet dagvaarden ten einde hem te horen veroordelen in de betaling van 100.000 frank ten titel van schadevergoeding, met de gerechtelijke intresten, de kosten, en vonnis uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande elk verhaal en zonder borgstelling;

Aangezien de eiseres voorhoudt dat na de bevrijding haar schoonvader Bastenie, de verweerder in zake, tegen haar een klacht liet neerleggen bij de gerechtelijke overheid uit hoofde van verklikking aan de vijand; dat zij wegens deze aanklacht werd aangehouden en verschillende maanden in voorarrest bleef; dat zij nochtans bij vonnis van de Krijgsraad te Mechelen, dd. 20 October 1945 wegens deze feiten werd vrijgesproken, vonnis hetwelk bij arrest van 18 Mei 1946 van het Militair Gerechtshof werd bevestigd;

Aangezien de eiseres tot staving van haar eis in schadevergoeding laat gelden dat de verweerder kwaadwillig bedoelde klacht neerlegde en zich burgerlijke partij stelde, ten einde het geding in echtscheiding tussen zijn zoon Bastenie Charles Louis en de eiseres, hetwelk alsdan hangend was voor het Hof van Beroep te Brussel, in het voordeel van zijn zoon te zien wijzigen en in het straf-

rechtelijk onderzoek ingesteld op grond van de beweerdde verklikking en de daaruit beoogde veroordeling een element te vinden om tot de echtscheiding in diens voordeel te geraken;

Dat de eiseres beweert dat deze handelwijze en de maanden voorarrest die zij heeft moeten doen, haar een stoffelijke en zedelijke schade hebben berokkend, die billijk kan geschat worden op 100.000 fr.;

Aangezien verweerder vooreerst de niet ontvankelijkheid van de eis opwerpt; dat, naar zijn mening de betichte die wordt vrijgesproken, gehouden is zijn eis tot schadevergoeding tegen de burgerlijke partij in te stellen bij de rechtsmacht die uitspraak heeft gedaan over de strafvordering en niet afzonderlijk voor de burgerlijke rechtbank deze eis kan volgen;

Aangezien de artikelen 159, 191 en 212 van het Wetboek van Strafvordering beschikken dat de strafrechter die vrijspreekt uitspraak zal doen over de eis tot schadevergoeding;

Dat de schadevergoeding waarover deze beschikking spreekt alleen deze is die door de vrijgesproken beklagde geëist wordt van de burgerlijke partij (Verbr. 23 Mei 1892, Pas. 1892, 1, 272);

Aangezien een gevestigde rechtspraak te recht aanneemt dat de rechter bij wie de publieke vordering aanhangend is, alleen bevoegd is om aan de vrijgesproken beklagde een schadevergoeding, ten laste van de burgerlijke partij toe te kennen (Luik, 9 April 1821, Pas. 1821, II, 354; Brussel, 27 April 1827, Pas. 1827, II, 147; Antwerpen, 7 April 1876; B. J. 1877, 377; Bergen, 13 Maart 1895, Pas. 1895, III, 181; Zie ook Beltjens C. I, Crim. art. 159, n° 6; Dalloz Rép. V° Competence n° 301 en 312, Rép. Prat. Dr. Belge V° Proc. Pénale, n° 574);

Dat inderdaad de rechtsmacht voor dewelke de beklagde zich had te verdedigen, beter geplaatst is dan wie ook om de aard van de door de Burgerlijke Partij neergelegde klacht en de redenen die haar er toe aangezet hebben, te beoordelen; dat men dus goed kan aannemen dat de wetgever in dergelijke gevallen heeft willen afwijken van de algemene beschikkingen waardoor aan de burgerlijke rechtbank alleen bevoegdheid wordt gegeven om te kennen over betwistingen van burgerlijke aard;

Aangezien alhoewel in casu de rechtsmacht tot wijzen voor wat de publieke vordering betreft, een militaire rechtbank was, artikel 33 der wet van 15 Juni 1899, de hierboven aangehaalde uitzonderingsbepaling herneemt en er dus dezelfde redenen bestaan om te zeggen dat de thans ingestelde eisen tot schadevergoeding, gesteund op het tergend en kwaadwillig karakter van de klacht van Bastenie, door de Krijgsraad bij wie de publieke vordering aanhangend werd gemaakt en waar Bastenie zich aanstelde als burgerlijke partij, moest beslecht worden;

Dat de eis dienvolgens niet meer ontvankelijk is;

Aangezien de beschikkingen van artikelen 2, 34, 36, 37, 40, 41 der wet van 15 Juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken werden nageleefd;

*Om deze redenen :*

De Rechtbank, alle verdere of strijdige besluiten verwerpend, verklaart de eis niet onvankelijk;

Verwijst de eiseres in de kosten van het geding.

NOOT: Een grondig onderzoek naar de exceptionele bevoegdheid van de strafrechter om krachtens de artt. 159 (politierechtbank), 192 (correctionele rechtbank) en 212 (Hof van Beroep) S.W. kennis te nemen van een burgerlijke actie van de vrijgesproken verdachte tegen de burgerlijke partij — alsmede van de verschillende twistvragen, die in verband daarmee in de rechtsleer en de rechtspraak zijn ontstaan — zou ten zeerste gewenst zijn. De rechtsleer behandelt dit vraagstuk op onvoldoende genuanceerde en meestal ook op te beknopte wijze. (Vgl. Braas, *Traité de l'instruction criminelle*, II, (1942), p. 283 e.v.; Thiry, *Cours de droit criminel*, 1909, n° 546 en 547; Beltjens, *Encyclopédie du droit criminel belge*, 1903, I, p. 464 e.v.; Rep. prat. du droit belge, V° *Procédure pénale*, n° 574; Van Roye, *Manuel de la partie civile*, 1945, n° 562 e.v.; Warlomont, *L'action publique et civile in Les Nouvelles, Procédure pénale*, T. I, vol. I (1946), n° 385; Pandectes belges, V° *Acquittement*, n° 271-273, en V° *Action civile*, n° 566; Rep. prat. du droit belge, V° *Action civile*, n° 388 e.v.; Colignon et Closon, *la citation directe de la partie lésée devant les tribunaux de répression*, 1942, p. 181 e.v.). De rechtspraak, die over deze kwestie werd gevelde, is van haar kant niet alleen weinig belangrijk, maar ook verdeeld en verouderd. Bovendien lenen de behandelde zaken zich uiterst moeilijk tot vergelijking en analogische toepassing.

In de door bovenstaand vonnis geciteerde jurisprudentie zijn de motieven vermeld waarom tot de exclusieve competentie van de strafrechter moet worden besloten en die door de rechtbank te Mechelen werden aangenomen. Het arrest van het Hof te Luik (9 April 1821, Pas. 1821, II, 354) beroept zich op art. 358 S. v., waarbij bepaald wordt dat de vrijgesproken verdachte voor het Hof van Assisen schadevergoeding van zijn aangevers wegens laster kan eisen, en op de rechtspraak: Lis non debet ex liti seri. Daaruit besluit het Hof tot de bevoegdheid van de correctionele rechtbank, en ook wijl het de getuigen enz. gehoord hebbende het best geplaatst is om de lasterlijke aangifte te beoordelen. De beslissing van het Hof te Brussel (27 April 1827, II, 147) vernietigt daarentegen een vonnis van Mons van 19 Februari 1827, waarin de motieven van het voorgaande arrest waren overgenomen en verklaart, dat de vordering van de vrijgesproken verdachte voor de burgerlijke rechter nog ontvankelijk is. Het vonnis van de Burgerlijke Rechtbank te Antwerpen (7 April 1876, B.J. 1877, 377) verklaart zich onbevoegd op grond van art. 452 S.W.; de Burgerlijke Rechtbank te Mons (13 Maart 1895, Pas. 1895, III, 181) herneemt ditzelfde argument en verwijst naar het verslag van de senaatscommissie vermeld in Nypels, *Code pénal belge interprété*, III, art. 452.

De rechtspraak, die de bevoegdheid van de Burgerlijke Rechtbank aanvaardt, wanneer de vrijgesproken verdachte zijn eis niet voor de strafrechter gesteld heeft, is gebaseerd op de restrictieve interpretatie van de bevoegdheid van de strafrechter in burgerlijke zaken en op de speciale aard van de bepalingen der artt. 358 en 359 S.V. (Zie o.m. Hof Brussel, 7 Juli 1881, Pas. 1881, II, 388; Hof Brussel, 20 Februari 1883, Pas. 1883, II, 305; Burg. Rb. Gent, 22 Maart 1882, Pas. 1882, III, 299). Evenals de andersluidende heeft deze jurisprudentie het gestelde probleem niet uitgediept.

Voor zover wij konden nagaan heeft het Hof van Cassatie zich nooit over deze speciale bevoegdheid van de strafrechter in verband met de ontvankelijkheid van de eis van de vrijgesproken verdachte voor de burgerlijke rechter moeten uitspreken. In zijn arrest van 23 Mei 1892 (Pas. 1892, I, 272), dat door het bovenstaand vonnis ook wordt geciteerd, heeft het alleen beslist dat « de vorderingen tot schadevergoeding », waarover in artt. 158, 191 en 212 S.V. sprake is, niet de actie van de burgerlijke partij, maar alleen die van de verdachte betreffen.

\*

Een volledige en juiste oplossing van de vragen, die door de artt. 159, 191 en 212 S. V. worden gesteld, lijkt o.i. slechts te kunnen worden gevonden, wanneer enerzijds de geschiedenis van de totstandkoming van deze wetsbepalingen zou worden ontleed en wanneer anderzijds het voorwerp van deze actie van burgerlijke aard, die door een uitdrukkelijke tekst van de wetgever aan de bevoegdheid van de strafrechter werd onderworpen, wordt gepreciseerd. Het is moeilijk aanneembaar, dat de wetgever het gehele toepassingsgebied van de extracontractuele aansprakelijkheid in dit éne geval aan de burgerlijke rechter heeft willen onttrekken. En zelfs indien dit de bedoeling van de wetgever zou zijn geweest, moet worden nagegaan of een dergelijk standpunt t.a.v. de tegenwoordige « openbare orde » en de doctrinale en jurisprudentiële ontwikkeling in verband met de artt. 1382 e.v. B.W. kan worden volgehouden. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de burgerlijke actie wegens laster enz. en de burgerlijke actie wegens andere onrechtmatige daden, die door de afgewezen burgerlijke partij tegen de vrijgesproken verdachte kunnen zijn begaan.

## RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

3de kamer. — 21 November 1947.

Voorzitter: M. De Kepper.

Rechters: MM. Kenis en Verheyen.

Adj.-Ref.: M. Naulaerts.

Pleiters: Mrs A. de Paige en Van der Planken.

1. Vervoer. — Eis tot betaling van de prijs van het vervoer. — Verjaring van zes maanden.
2. Stuiting van de verjaring. — Schuderkennning.
3. Rekening-courant. — Voorwoorden.

1. *Art. 9 van de Wet van 25 Augustus 1891 is toepasselijk op de vordering tot betaling van de prijs van het gedane vervoer.*
2. *De verjaring wordt gestuit doordat de schuldenaar het recht erkent van hem, tegen wie de verjaring loopt. Het gevolg hiervan is, dat een nieuwe termijn, zoals de vorige, begint te lopen. De interversie van verjaring heeft slechts plaats, indien de schulderkennning terzelfder tijd schuldvernieuwing heeft medegebracht. (B.W. art. 2248.)*
3. *De stilzwijgende overeenkomst van rekening-courant, die ten gevolge heeft de partijen wederzijds te te ontlasten van de korte verjaringen waarmede hun verhandelingen zijn behept, kan slechts worden afgeleid van omstandigheden, die geen twijfel laten bestaan omtrent het voornemen van de partijen. Wanneer er verscheidene schuldverordeningen bestaan, is er slechts een gewone rekening van debet- en credit, uiteraard verschillend van de rekening-courant, waarvan zij slechts het uiterlijk vertoont.*

N.V. Vervoercentrale t/ Alfons Truyens.

De Rechtbank,

Overwegende, dat de gedaagde bij exploit van 13 Maart 1946 ten verzoeken van de eiseres is gedaagd ten einde bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, te worden veroordeeld om aan eiseres te voldoen de som van fr. 87.522, met de renten en de proceskosten;

Overwegende, dat de eis tot voorwerp heeft de betaling van de prijs van diverse van 22 Augustus tot 21 September 1944 door de eiseres ten behoeve van gedaagde uitgevoerde transporten, onder aftrek van een viertal rekeningen van de gedaagde op de eiseres, en met vermeerdering van 20 % wegens gerechtelijke inning;

Overwegende, dat de gedaagde heeft ingebracht, dat de eis is verjaard op grond van art. 9 van de wet van 25 Augustus 1891, omdat meer dan zes maanden zijn verlopen tussen de dag, waarop de schuld eisbaar is geworden en de dag, waarop de rechtsvordering werd ingesteld;

Dat dit middel is gegrond;

Overwegende, dat de eiseres vergeefs heeft aangevoerd, dat dit art. 9 niet van toepassing is op de vordering tot betaling van de prijs van het gedane vervoer; dat dit stelsel, dat zelden door de rechtbanken werd aangenomen, thans vrij algemeen wordt verworpen;

Dat toch de tekst van art. 9 is algemeen; dat het in de bedoeling van de wetgever heeft gelegen al

de rechtsvorderingen, ontstaan uit de overeenkomst tot vervoer van goederen, aan de nieuwe verjaring te onderwerpen; dat er slechts één uitzondering werd gemaakt, wat betreft de vorderingen, die volgen uit een feit, dat bij de strafwet is voorzien;

Dat, indien men verscheidene termijnen had ingesteld voor vorderingen, ontstaan uit dezelfde overeenkomst, men grote moeilijkheden zou hebben teweeggebracht, die tot onrechtmatigheden zouden hebben geleid, vermits zekere contractanten naar aanleiding van hetzelfde geschil zich de verjaring zouden zien tegenwerpen, terwijl andere gaaf zouden blijven in de uitoefening van hun rechten;

Dat de plaats van art. 9 al. 1, aan het einde van de algemene bepalingen omtrent de overeenkomst van vervoer, aantoonde dat de auteurs van de wet van 1891 de bedoeling hebben gehad al de rechtsvorderingen te regelen, die uit de overeenkomst van vervoer kunnen ontstaan; dat het geen twijfel lijdt, dat zij ook de vordering tot betaling van de vervoerprijs hebben beoogd, nu zij in al. 3 van dit artikel het geval van een onregelmatige toepassing van het tarief of van rekenfouten in de bepaling van de vervoerkosten hebben geregeld; dat, indien het aanvangspunt van de verjaring niet werd bepaald, wat betreft de eis tot betaling van de vervoerprijs en de bijkomende kosten, dit is te wijten aan het feit, dat dit aanvangspunt niet anders kon zijn dan de datum van de eisbaarheid van de aan de vervoerder te betalen prijs, en alzo geen bijzondere aanmerking verdiende;

Dat dit stelsel door de voorbereidende werken wordt gestaafd; dat het verslag van de extraparlamentaire commissie, dat tot grondslag heeft gediend bij de voorbereiding van de wet van 1891, heeft opgemerkt dat: « Le projet fait une part égale au chemin de fer (principal transporteur visé) et au public: le même délai de 6 mois éteint toutes les actions de l'administration contre l'expéditeur, le destinataire et le voyageur »; (Dupont & Tart: *Contrat de Transport-Commentaire législatif*, bl. 38)

Dat in het verslag van de verenigde commissies van de Senaat de wetgever duidelijk zijn bedoeling heeft bekendgemaakt het oude stelsel van de verjaringen (6 maanden voor de vorderingen betreffende verlies of averij van goederen — 5 jaar voor de andere vorderingen) te wijzigen en een gelijkvormig statuut in te voeren wat betreft de rechtsvorderingen in te stellen door de vervoerder en degene, welke op de verantwoordelijkheid van de vervoerder zijn gegrond; (Dupont & Tart, *Loc cit.* bl. 334)

Dat dit stelsel ten huidige dage doorgaans door de rechtspraak wordt aangekleefd; (Beroep Brussel, 12-7-1932, *Jur. Anv.* 1933, bl. 465, hervormend Kph. Antw., 2-9-1926, *Jur. Anv.* bl. 535; Bg. Antw. 15-2-1927, *Jur. Anv.* 199; Kph. Antw. 13-5-1911, *Jur. Anv.* I, 212; Kph. Brussel, 25-10-1923, *J. C. B.* 1924, 45; id. 30-6-1937, *J. C. B.* 468; Marche, 10-12-1937, *Pas.* 1938, III, 147)

Overwegende, dat de eiseres wijders heeft betoogd, dat de gedaagde haar 5 October 1944 een check heeft overhandigd tot voldoening van de vervoerprijzen en dat hierdoor de verjaring van

6 maanden werd gestuit en vervangen door de dertigjarige verjaring;

Dat dit middel faalt; dat de korte verjaring niet in een dertigjarige verjaring wordt vervormd door het feit van de stuiting; dat in de regel een verjaring, die werd gestuit, opnieuw begint te lopen zoals te voren, onder dezelfde voorwaarden en binnen dezelfde termijn, vermits de verbintenis niet van aard heeft gewisseld; (De Page, VII, n° 1213; Planiol & Ripert, VII, n° 1369-1372)

Dat die regel toepasselijk is op de verjaring van art. 9 van de wet van 1891, verjaring die niet kan worden gerangschikt bij de verjaring van artt. 2271 tot 2273 B. Wb., nu zij niet is gegrond op een vermoeden van betaling, maar op de noodzakelijkheid van openbare orde de regeling te bespoedigen van de schulden, die uit de overeenkomst van vervoer ontstaan; dat derhalve op het enkel terrein van art. 2248 B. Wb. de stuiting van de verjaring geenszins de verandering van de korte verjaring in een dertigjarige verjaring medebrengt; (Planiol & Ripert, VII, n° 1372)

Dat wel is waar, ingeval de stuiting voortvloeit uit een erkenning van het recht van degene, tegen wie de verjaring liep, die erkenning in bepaalde gevallen als een nieuwe, schuldvernieuwing tot stand brengende verbintenis kan worden aangemerkt, in welke gevallen er een interversie van verjaring plaats grijpt en de dertigjarige verjaring in de plaats komt van de korte verjaring; (De Page VII, 1214; Planiol & Ripert, VII, 1372)

Dat hiertoe evenwel is vereist het voornemen van de partijen een schuldvernieuwing tot stand te doen komen, voornemen dat krachtens art. 1273 B. Wb. niet wordt vermoed; dat de partijen in het onderwerpelijk geval van dusdanig voornemen niet hebben doen blijken; dat de check uitsluitend een betaalmiddel is en nooit schuldvernieuwing tot stand brengt; (De Page, III, n° 590; Fredericq, *Handelsrecht* I, n° 427)

Dat er meer dan 17 maanden zijn verlopen tussen de datum van de overhandiging van de check en de instelling van de vordering; dat alzo, rekening houdend met de schorsing van de verjaring ingevolge de besluitwet van 1 Mei 1944, de nieuwe verjaring van zes maanden ontegenzeggelijk is verkregen;

Overwegende, dat de eiseres ten slotte heeft staande gehouden: dat haar vordering niet is gegrond op de overeenkomst van vervoer; dat er tussen partijen een rekening-courant is tot stand gekomen en dat de vordering strekt tot de betaling van het eind-saldo, voortspruitende uit de compensatie van de debet- en creditposten; dat die vordering alzo door de dertigjarige verjaring wordt beheerst;

Dat ook dit middel niet kan opgaan; dat toch het bestaan van een stilzwijgende overeenkomst van rekening-courant tussen partijen zou moeten worden afgeleid van omstandigheden, die geen twijfel laten bestaan omtrent het voornemen van de partijen; dat zulke omstandigheden ten deze niet aanwezig zijn; dat de door eiseres opgemaakte rekening enkel is samengesteld uit verscheidene successieve facturen, die elk een bepaalde verval-

dag hadden en waaromtrent iedere partij het vermogen behield betaling te eisen naarmate zij eischbaar werden, zonder dat zij gehouden was bepaalde tijdstippen af te wachten om de balans op te maken; dat de tussen partijen bestaande rekening als een gewone rekening van debet-en-credit moet worden aangezien, hebbende slechts het uiterlijk van een rekening-courant, doch geen enkel van de kenmerken, waaruit het voornemen van de partijen zou blijken een overeenkomst van rekening-courant tot stand te brengen, met al de juridische gevolgen, welke daaraan volgens de commerciële gebruiken zijn verbonden; (R. P. D. B. v° Comptes-courants n° 8, 9, 54; Beroep Brussel 12-7-1932, Jur. Anv. 1933, bl. 465)

Gezien artt. 2, 34 en 40 van de Wet van 15 Juni 1935;

Verklaart de vordering van de eiseres verjaard; verklaart dienvolgens de eiseres niet ontvankelijk in haar vordering en verwijst haar in de proceskosten.

## BIBLIOGRAPHIE

Robert BOUILLENNE : *La Responsabilité civile extra-contractuelle devant l'évolution du droit*. Préface de Mr Paul Struye. — Bruxelles, Etablissements E. Bruylants S.A., 1947, 243 p.

Uit het voorwoord van de auteur vernemen wij dat het zijn voornaamste bedoeling is geweest het « bestek op te maken » van de rechtspraak over de burgerlijke aansprakelijkheid en de ontwikkelingslijn van deze jurisprudentie aan te duiden. In de vier bladzijden van het voorwoord deelt hij verder mede, welke onderwerpen hij uit het rijke gebied van het recht der onrechtmatige daad heeft behandeld, tot welke conclusies hij gekomen is en welke stellingen hij meent te moeten verdedigen. Hij verontschuldigt zich ook bij voorbaat over de polemische klank van zijn woord, hetgeen door Mr Struye in een vriendelijke inleiding, vol lof, reeds werd gedaan.

Het boek van Mr. Bouillenne bevat de volgende studies : het gelijktijdig bestaan van de contractuele en delictuele aansprakelijkheid; de ontheffingsclausules en hun waarde; de aansprakelijkheid van de meesters; de aansprakelijkheid van de onderwijzers; de aansprakelijkheid voor dieren; de aansprakelijkheid voor gebouwen; de « faute léoninaire » van procureur-generaal Leclercq en het onthaal van deze theorie in de rechtsleer en rechtspraak; de fout der onthouding; kan de verbreking der verloving aanleiding geven tot herstel van schade?; enkele woorden in verband met de billijkheid; solidariteit of verplichting « in solidum »; onderling regres; de burgerlijke aansprakelijkheid en het toezicht van het Hof van Verbreking.

Deze studies zijn ongelijk en in omvang en ook in waarde. De meest uitvoerige en wellicht ook de beste is die over de aansprakelijkheid van de meesters (p. 37-115), waarin de schrijver de elementen van de ondergeschiktheid en van « in de werkzaamheden » grondig onderzoekt.

Zeër kort en uiterst oppervlakkig zijn de stukken, die b.v. gewijd zijn aan het vraagstuk van de verbreking der verloving of aan dit van de billijkheid. Het feit, dat Mr. Bouillenne met enkele pennetrekken het probleem van de billijkheid afdoet, belet hem evenwel niet zich herhaaldelijk op de billijkheid te beroepen, wanneer hij tegen de meest eminente civilisten, fris en onvervaard te velde trekt !

Deze critiek mag echter niet opgevat worden als zou het werk van Mr. Bouillenne niet interessant en verdienstelijk zijn. Over de principiële vragen van het recht der onrechtmatige daad bestaat immers geen eensgezindheid; de verschillende auteurs verdedigen verschillende opvattingen en de rechterlijke beslissingen geven niet aan iedereen voldoening. Het belang nu van Mr. Bouillenne's boek bestaat er hoofdzakelijk in de rechtspraak over verschillende belangrijke onderdelen te hebben samengevat, te hebben ontleed en geconfronteerd met de mening van Belgische en Franse auteurs; zijn eigen, daaruit getrokken conclusies, soms oneerbiedig, en altijd op de man af, zetten aan tot tegenpraak en tot discussie, hetgeen dikwijls de voorwaarde is tot juridische afbraak en juridische constructie. Daarom ook wordt de lezing van zijn boek warm aanbevolen.

D. W.

J. STENGERS : *Composition, procédure et activité judiciaire du Grand Conseil de Marie de Bourgogne pendant les trois premières années de son existence (février 1477—février 1480)*. — Bulletin de la Commission royale d'Histoire, t. CIX (1944). Brussel, Palais des Académies, 1945, 51 p.

Over de Grote Raad te Mechelen, de voornaamste rechterlijke instelling der Zuidelijke Nederlanden en tot 1585 ook van Holland en Zeeland, verschenen tot op heden nog zeer weinig publicaties. Het zijn : vier verdienstelijke studies (waarvan drie verschenen in het « Bulletin de la Commission Royale des Anciennes Loix et Ordonnances », en één in het « Journal des Tribunaux ») van de hand van Prof. J. Simon, raadshier in het Hof van Verbreking; het verouderde en weinig diepgaande werk van A. Matthieu (1874), dat trouwens alleen de uitwendige geschiedenis behandelt; een lijst der magistraten, door L. Stroobant, in 1903 uitgegeven, en het grote werk van A. Walther over de Bourgondische centrale organismen (1909). Over het paleis van de Grote Raad te Mechelen (een probleem, dat een afzonderlijke monografie waard is), over de processen die er gevoerd werden, over de arresten, het personeel en de advocaten, in één woord over de inwendige werking van dit hoogste rechterlijk organisme, bezitten wij echter quasi niets. Dat is begrijpelijk als men bedenkt dat de Zuidelijke Nederlanden geen Van Bijnkerkshoek met « Observations tumultuariae » bezitten, en men verder even nagaat voor welke reuzetaak de wetenschappelijke vorser, die en historicus en jurist moet zijn, zich geplaatst ziet, wanneer hij de visu kennis heeft genomen van het materiaal, dat te verwerken is : tienduizenden onaangeroerde procesbundels en archieven (mémoires) op het Rijksarchief te Brussel, op het Staatsarchief te Antwerpen (36 pakken), op het stadsarchief te Mechelen, zonder nog gewag te maken van de private dépôts (bv. op het kasteel te Bonheiden) en de archieven te Madrid, Wenen, Parijs en Den Haag. Een dergelijk werk kan door één mens, in één mensleven, onmogelijk worden voltooid; daarvoor is een « équipe » nodig, die het als een levenstaak zou opvatten.

Dit wil niet zeggen, dat er voorlopig geen nuttig werk zou kunnen verricht worden door de activiteit van dit organisme per periode van enkele jaren uit te diepen. Dit is wat de heer Stenger zeer degelijk heeft gedaan met deze studie over de werking van de Grote Raad van Maria van Bourgondië gedurende een verloop van drie jaren.

Het Groot Privilegie van 1477 is tot stand gekomen als een reactie tegen de centralisatiepolitiek van de hertogen van Bourgondië. Daarom werd het Parlement te Mechelen afgeschaft en vervangen door de Grote Raad, niet te Mechelen gevestigd tot 1504, hoewel hij aldaar op zekere tijdstippen (o.a. van October 1479 tot

Januari 1480) is komen zetelen. De rechterlijke afdeling echter, waaruit dan in 1504 de beroemde Grote Raad van Mechelen zou groeien, bleef niettegenstaande het Groot Privilegie, toch een centralisatie-organisme. Stengers bewijst dit, tegen de opvatting van Pirenne in, overeenkomstig met de stelling van Prof. P. Harsin uit Luik. Hij bevestigt dat de Grote Raad van Januari 1478 terug «normaal» heeft gewerkt als orgaan der rechterlijke centralisatie: op juridisch gebied is er tussen de heringerichte Grote Raad van Maria van Bourgondië in 1478 en de Grote Raad van Mechelen op het einde van het Ancien Régime geen enkel tastbaar onderscheid. Het hoeft derhalve ook niet te verwonderen er talrijke juristen in terug te vinden, die reeds vroeger in het afgeschafte Parlement van Mechelen hadden gezeteld.

Ook op taalgebied bestaat er flagrante tegenstelling tussen de praktijk en de theorie van het Grote Privilegie: niettegenstaande het bekende punt over de taalregeling, werd het Frans, volgens Stengers, bijna uitsluitend gebezigd (19 op 20 dicta), en dit niettegenstaande eiser en verweerder Vlamingen waren.

Tijdens zijn onderzoek heeft Stengers ook ontdekt, dat de bekende Brabantse rechtsgeleerde Willem van der Tanerijen in 1479 raadsheer is geweest van deze Grote Raad.

De studie van de heer Stengers toont eveneens aan, dat hetgeen Christinaeus en de andere juristen van het Ancien Régime steeds hebben volgehouden, nl. dat de Grote Raad alleen hof van beroep was voor civiele en niet voor criminele zaken, juist is. Onverklaarbaar in dit verband is één geval uit 1479: op beroep van de veroordeelde, herzag de Grote Raad een uitspraak van de luitenant van de gouverneur van Rijsel te Dowaaï, die een moordenaar had ter dood veroordeeld (Rijksarchief te Brussel, Fonds Grote Raad, register nr 980, f° 12rro). Hier rijzen talrijke vragen: hoe kon een luitenant iemand ter dood veroordelen? En waarom heeft men de regel uit het oude gewoonterecht, die ook te Dowaaï gold, nl. de tenuitvoerlegging van de doodstraf 24 uur na de uitspraak, niet toegepast, enz. Het zal zeker de moeite lonen dit geval nader te onderzoeken, hetgeen de heer Stengers, naar wij verwachten, niet zal nalaten.

L. Th. MAES.

## BALIELEVEN

### VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN ANTWERPEN

#### Plechtige openingszitting van 13 December 1947

Op Zaterdag 13 December 11. had te 3 uur, in de Assisenzaal van het Gerechtshof te Antwerpen, de plechtige openingszitting plaats van de Vlaamse Conferentie der Balie.

Zeer talrijke hoogwaardigheidsbekleders hadden er aan gehouden deze zitting bij te wonen. De heer Minister van Justie, Paul Struye, vereerde de vergadering met zijn aanwezigheid. Verder merkten wij de tegenwoordigheid op van de heer Generaal Sottiaux, bevelhebber der tweede legeromschrijving; van de heer De Clerck, Gouverneur der provincie; van de heer Craeybeckx, burgemeester der stad Antwerpen.

Talrijke magistraten waren ook aanwezig, namelijk de heren Van Laethem en Bertels, voorzitters van het Krijgshof te Antwerpen; de heer J. Castelein, voorzitter

der Rechtbank van Eerste Aanleg; de heer H. Sabbe, procureur des Konings; de heer L. Diercxsens, Krijgsauditeur; verder talrijke leden van het Auditoraat-Generaal, de Burgerlijke Rechtbank, het Parket, de Rechtbank van Koophandel.

Uit Nederland was een belangrijke vertegenwoordiging gekomen, bestaande uit Mr Nysingh, deken van de Orde der Advocaten bij de Hoge Raad der Nederlanden; Mr Rassers, deken der Advocaten te Breda, en Mr Colijn, secretaris der Jonge Balie van 's-Gravenhage.

Ook de Raad der Orde van Parijs had een afvaardiging naar deze plechtige openingszitting gezonden, geleid door Mr A. Gautrat, lid van de Raad der Orde te Parijs; vergezeld van mej. Solange Réglade en Mr Zurluh, secretarissen van de Conférence du Stage.

Van al de Belgische Balies waren confraters toegekomen en het Verbond der Belgische Advocaten was vertegenwoordigd door zijn voorzitter, Mr. A. Lilar.

Wanneer de voorzitter, Mr René Victor, de zitting opende, sprak hij eerst een woord van dank tot de hoogwaardigheidsbekleders en de magistraten en een woord van hartelijk welkom, tot de confraters van Nederland, van Parijs en van de andere Belgische Balies.

Hij ontwikkelde enkele beschouwingen betreffende de rol van de advocaat in de verwarde tijden, die wij beleven, rol welke er vooral in bestaat zich niet te laten meeslepen door de politieke passie welke zo sterk het leven in de tegenwoordige dagen beheerst, maar overal het beginsel der onpartijdigheid en objectiviteit te doen gelden, dat de zekerste waarborg is voor de bescherming van de geestelijke waarden tegen de verwoestingen van de politieke hartstocht.

Hierna werd het woord verleend aan Mr Antoon Fimmers, die als onderwerp van zijn rede had gekozen «Thomas Morus, onze Confrater». Deze voordracht, zo rijk aan inhoud en spannend van het begin tot het einde, zullen onze lezers terugvinden in dit nummer van ons weekblad.

Laten wij enkel aanstippen dat deze rede werd uitgesproken in een prachtige taal en met een geestdrift en een overtuigingskracht, die diepe indruk maakten. De vergelijkingen welke spreker maakte tussen zekere toestanden, welke bestonden in de revolutionaire periode waarin Thomas Morus leefde, en onze dagen gaven diep te denken en het slot van de rede van Mr Fimmers, waarin deze de apologie maakte van het beginsel der wettelijkheid, werd door de zeer talrijke aanwezigen op stormachtige wijze toegejuicht.

Na de feestredenaar sprak de heer Stafhouder C. Smeesters het slotwoord en dit slotwoord was een verdediging van de vrijheid van denken en spreken als bijzonderste karakteristiek van de advocaat. De heer Stafhouder voegde hierbij enkele opmerkingen betreffende het vraagstuk van de vrijheid van handel, vraagstuk dat zo actueel is voor Antwerpen.

Hij herdacht nadien piëteitvol de overleden confraters gedurende het rechterlijk paar, namelijk Mrs Paul Gryspeerdt en Arthur Rotsaert.

Ook de gevatte rede van de heer Stafhouder werd uitbundig toegejuicht.

's Avonds had het traditioneel banket plaats in de zalen van de Philotaxe. De opkomst was buitengewoon talrijk en het is jaren geleden dat de confraters in zo groot getal aan deze traditionele feestelijkheid hebben deelgenomen. De stemming was dan ook uitstekend en na menigvuldige tafelspeeches werd naar oud gebruik een «revue» gespeeld, soms wat scherp, misschien soms wel wat gewaagd, maar steeds buitengewoon geestig.